

THORVALD BINDESBØLLS BOGKUNST

AF ERIK ZAHLE

N AAR man taler med Haandværkere, der har været i Samarbejde med *Thorvald Bindesbøll*, bliver det altid i Samtalens Løb fremhævet, at han havde en sikker Følelse for, hvad Haandværkeren med sit Værktøj er i Stand til at udføre. Det er værd at vide, at denne Kunstner, der ofte synes saa løssluppen og overraskende vild i sine Udkast, dog aldrig i sin Fantasi overskred det muliges Grænser. Hans Forstaaelse af Haandværkets Fremgangsmaader var umiddelbar, thi selv havde han aldrig faaet nogen Art af praktisk Uddannelse. Akademiet var han kommet igennem med meget Besvær, og skønt hans Familie havde Forbindelse med Mæcener, gik der mange Aar, inden hans mærkelige Evner ret kunde komme til Udfoldelse. Det siges som Regel om ham, at han midt i Firserne (altsaa som 40-aarig) havde sit »Gennembrud«; dette maa forstaaes saaledes, at han fra denne Tid i færdige dekorative Arbejder lod den oprindelige Frodighed sætte Saft og Kraft, hvor der før havde været en pillen og artig Opgave i Antikkens Aand; men denne Talen om »Gennembrud« vil ikke sige, at Bindesbøll først paa det angivne Tidspunkt blev sig sin egen Form bevidst; tvært-

imod hævder hans Søster med Bestemthed, at han længe havde gjort saadanne djærve og stærke Ornamenttegninger (som siden skabte hans Ry) uden at de kunde blive anvendt. Det var sikkert i Keramikken, at hans egne Tanker først fik Form, thi i dette Materiale kunde han arbejde con amore helt frem til det endelige Resultat.

Maaske var det ogsaa gennem sit keramiske Arbejde, han fik Forstaaelsen af, at de Tegninger, han leverede Haandværkerne, ikke kunde eller skulde kopieres artigt; han ventede, at den, der paatog sig at føre Arbejdet igennem, ikke behøvede at holde sig slavisk til Tegningen, men var i Stand til at ændre og afveje med det rette Overblik. Men var Arbejdet færdigt, havde han sin bestemte Mening om Resultatet, en udpræget Mening enten af fuld Tilfredshed eller tordnende Misbilligelse. Med enkelte Mestres (ogsaa indenfor Boghaandværket) var han kun i Samarbejde en enkelt Gang.

Det synes, som om de spinkle Aander i Bogkunstens Tjeneste vælger sig et Speciale, som de dyrker med Flid og Forsigtighed; Bindsbøll derimod greb frygtløs ind paa alle Bogkunstens Felter, og hans eminente Arbejdskraft parret med hans sunde Originalitet gjorde ham det muligt at yde det personlige overalt; af ham kunde man have ventet den ensartede Bog, hvis Dele alle kan føres tilbage til samme Udspring. Men desværre fik Bindsbøll kun i ganske faa Tilfælde den afgørende Indflydelse paa Bogens hele Udformning. Første Gang han for Alvor kom i Berøring med Bogkunst var, da han sammen med *Skovgaard* og *Ferndorff* i 1889 havde faaet til Opgave at give Drachmanns »Trolldøj« et til Teksten svarende fantastisk Udstyr.

Som et Eksempel paa, hvor lidet skattet Bindsbøll ved denne Tid var, kan det nævnes, at »Trolدتøj«s Forlægger, *Ernst Bojesen*, oprindelig kun havde henvendt sig til Skovgaard og Jerndorff; begge forlangte imidlertid, at Bindsbøll skulde være med i Arbejdet – ikke mindst i Bogkunsten stolede de mere paa hans Dom end paa deres egen; og da Bojesen indsaa, at Modstand paa dette Punkt ikke lod sig opretholde, forsøgte han at holde Bindsbølls Navn ude fra Titelbladet; dog ogsaa fra dette Krav maatte Bojesen vige, men kun ved at sætte haardt mod haardt fik Skovgaard og Jerndorff anbragt Bindsbølls Navn sammen med deres. At Bogen ikke helt igennem er blevet, som Bindsbøll ønskede det, viser et Aftryk af Titelbladet rettet med hans Haandskrift og nu i hans Søsters Besiddelse. Og trods alt fortjener Bojesen dog vor Tak, fordi han gav de tre Kunstnere frit Spil, saaledes at et for den Tid særdeles typisk Arbejde blev Resultatet.

Medens Skovgaard og Jerndorff illustrerede hver deres Dele af »Trolدتøj«, forsynede Bindsbøll hele Bogen med Ornamentik. Særlig bør fremhæves de to Rammer til Tekstsiderne: Indledningsdigtet, der danner ret klart afgrænsede Kolumner, kunde omgives med en virkelig Ramme, der bestaar af Blade og slyngede Stængler. Til Fortællingerne krævedes noget andet, thi Drachmann havde, maaske for at Oplevelsernes Uhygge kunde genspejles i Stilens Stakaandethed, affattet dem i ganske korte, en- eller to-linjede Afsnit, saaledes at de mange brede Indrykninger og korte Udgangslinjer i Forbindelse med den stærke Spatiering kunde have gjort Satsen urolig i Omridset og plettet i Farven; men disse Momenter udnyttede Bindsbøll: han fik Læ-

seren til at overse Kolumnens uregelmæssige Sider ved at lade en Linje krumme sig som en Snært langs Satsens Kontur. Om de Kvaler, som denne Linjes Fuldendelse bragte Bindsbøll, har Skovgaard berettet i F. Hendriksens nyeste Kildeskrift »En dansk Kunstnerkreds« S. 384. Det flydende og bevægelige, som udmærker denne enkle Linje, og som vel nok finder sin Forklaring i Generationens Opgør med Sen-Klassicismens Pedanteri, møder ogsaa Øjet i Omslaget med dets djærve, helt skitseagtige Karakter. Men en ganske anden Virkning viser Indholdsfortegnelse og Kolofon, med deres stramt afgrænsede Opstilling efter en stærkt betonet Midtlinje; egentlig virker disse to sidste Sider som en Disharmoni i Bogen, men det er dog dem, der peger fremefter.

Ganske udenfor den typografiske Bogs Rammer (og vistnok heller ikke beregnet for hele Oplaget) er de enkelte Blade af sværere Papir, der i Dybtryk bærer et skrevet Vers med en fantastisk Illustration, som hentyder til det mystiske Moment i hver enkelt af »Trolde«s Historier. Billedmotivet og dets ornamentale Udløbere i disse Tofarve-Tryk (saa lidt som Bindsbølls og Skovgaards eller Jerndorffs Andel deri) kan vanskeligt skilles fra hinanden. Disse Blade staa saa højt over alt andet i Bogen, at de fortjente at være blevet samlet for sig som Raderinger i en Mappe; saa vilde ogsaa Sammenhængen med Frølichs Kunst staa ganske aabenbar.

Til Karl Madsens Bog »Hollandsk Malerkunst«, 1891, tegnede Bindsbøll de fleste Friser og Slutningsvignetter. Denne Art af Dekoration i Bogen, som han siden saa ypperligt fik Greb paa, lykkedes det ham ikke straks at gennemføre helt ens-

artet. De spæde og yndefulde Tegninger har som Regel en letkendelig Oprindelse enten i Naturmotiver eller i gamle Bøgers stilfulde Udsmykning. Hans egne abstrakte Ornamentter kommer endnu ikke ret meget frem. Bogens Tekstside svarer nøjagtigt til Forfatterens 6 Aar ældre Bog »Japansk Malerkunst«, men i Bindsbølls Medvirkning og i Titelbladets Opstilling viser sig den ny Grøde i dansk Boghaandværk.

I 1896 udsendte den stærkt Morris-paavirkede Bogtrykker *Simon Bernsteen* en af hine haandgjorte Smaabøger med Optryk af gammel Tekst i gammeldags Form, som man dengang troede kunde blive Haandværkets Redning. Titlen lyder: »En skøn Historie om tvende Kiøbmænd oc om en ærlig oc dydelig Quinde«. Dette lille Værk skulde være helt igennem haandgjort, og de Dekorationer, som Bindsbøll tegnede dertil, blev derfor udført med en udpræget Penne-Karakter, som slavisk reproduceredes. Der er imidlertid Grund til at fremhæve, at Bindsbølls Andel i dette Bogarbejde ikke gik videre end til Udførelsen af Tegningerne; det var ikke hans Sag at krybe ind i en svunden Tids Form, tværtimod forstod han at udnytte det gamle og tvinge det til at antage Samtidens Skikkelse.

Kunstindustrimuseets Bibliotek besidder i 4 Mapper en af Bindsbøll selv anlagt Samling af hans Tryksager og Forarbejder dertil; i denne Samling findes et betydeligt Antal Ark fra Dr. A. Fraenkels Bog: »Gamle Carlsberg, et Bidrag til dansk Industri-Historie og industriel Udviklingshistorie«, der udkom 1897 i Anledning af Bryggeriets 50-Aars-Jubilæum. Da Bindsbøll ellers ikke i sin Samling har indlemmet hele Ark af de Bøger, ved hvilke han medvirkede, tør man antage, at denne Bog

har forekommet ham særlig heldigt udformet. I typografisk Henseende adskiller Bogen sig dog ikke synderligt fra Tidens Norm, men Bindsbøll har sat sit stærke Præg derpaa med sine dekorative Tilføjelser: For det første Omslaget, hvis Dekoration med tætte Spiralslyng, der tegner sig frit mod Baggrunden, peger tilbage til en ældre Tid, mens den brede, dristigt førte Streg netop er karakteristisk for Bogens Tilblivelsestid – ligesom de blæreformede Blade, der kun har faa krummede Spidser; Titlen staar paa Omslaget i ens Tone og med fast Kontur, mens Dekorationen staar i lettere Tone med Bibeholdelse af Variationerne i den originale Tegning. Mærkeligt er det, at ogsaa Vignetterne og Friserne i det indre af Bogen er udførte dels paa den ene, dels paa den anden Maade: Bogens Afsnit indledes med en Frise og afsluttes med en cul de lampe. Til disse Prydelser benyttede Bindsbøll Spiralformen eller i al Fald det krummede Blad, Konturen dirrer som i en Haandtegning, lidt Form er antydet med ganske fine Strøg. Til Indholdsfortegnelse og Forord samt til den afsluttende Litteraturliste er anvendt Prydelser med fast Kontur uden Indertegning, hvorved en kraftigere Virkning opnaas, – maaske ogsaa fordi der i disse Ornamenter er en stærk Betoning af Midten; disse buklede, tungede Bladbuer skyder sig med flade Bugtninger henover vinkelformede Mæanderstumper. Det viser sig altsaa, at Ornamenterne i den Del, der først skulde trykkes, adskiller sig tydeligt fra de forholdsvis mange paa de Sider, der gik sidst i Trykken.

Foruden det store Jubilæumsskrift udsendte Carlsberg i Februar 1897 et lille Reklamehefte, som Bindsbøll og Jerndorff i Fællesskab dekorerede. Fra dette Hefte bringes en Gengivelse

Lejlighed til at præge ved sin Dekoration; med adskilligt flere Bøgers Tilblivelse havde han en mere flygtig Berøring, idet han forsynede dem blot med en Omslagstegning, et Titelblad eller lignende. Fra hans tidligste Tid foreligger bl. a. en i Broderislyng formet Tegning til »Udvalgte Eventyr« ved C. Molbech. Iøvrigt er der især ved denne Side af hans Virksomhed Grund til at fremhæve den hos en voldsom Natur ret forbavsende Tilbøjelighed for Samarbejde med andre Kunstnere, som ofte bragte gode Resultater. Dette Fællesskab viser sig første Gang i Omslaget til Julius Langes »Billedkunst«, hvor et Kvindehoved skyldes Jerndorff; det viser sig siden i de mange Omslag, som Bindsbøll og Skovgaard udførte i Fællesskab, hvorom iøvrigt kan henvises til H. S. Hendriksens Artikel i forrige Aargang af »Bogvennen«. Her skal blot fremhæves Bindsbølls forbløffende Evne til at variere, saaledes som den viser sig i Omslagene til de 12 Hefter af Hannovers Kunstblad. Skovgaard havde tegnet den unge Æstetiker (der ligner Jerndorff, hvilket ikke er tilsigtet) vandrende i Naturen med en Mappe under Armen; Bindsbøll satte en rund Bladramme omkring Billedet og anbragte Titlen derover. Forneden lod han en bred Streg danne det vandrette Grundlag, som Skikkelsen vandrer henad, og under denne Streg angaves Maaned og Aar. Det forbløffende er, at der til hvert Omslag tegnedes en særlig Art ornamental Baggrund til Dateringen, og at de tre Vignetter forneden stadig varieres i Overensstemmelse dermed.

De fleste Bogomslag paa hvilke Bindsbøll har øvet sin Kunst, er nu store Sjældenheder, thi de kom frem paa en Tid, da de færreste tænkte paa at lade Bogbinderen bevare mere end Tekst

1897
17
1897
P.

Jul. Gjellerups Forlag
KØBENHAVN
1897

For Norge og Sverrig:
Alb. Cammermeyers Forlag,
Kristiania

J. COHENS BOGTRYKKERIER
(GEORG A. BACH)

Bogomslag af Th. Bindsbøll og J. Skovgaard, 1897.

og Titel; til de sjældneste kan man vistnok henregne Omslaget til Paul Heyse: »Det spøger«. Her finder vi igen Bindsbøll dannende Rammen om en Tegning af Skovgaard, der for en Gangs Skyld fremkalder en Stemning mindende om Billeder af Ed. Munch.

Langt mere indgribende Betydning end hans Dekorationer i Bogtryk fik Bindsbølls Tegninger til Bogbind. Her traf han paa et Haandværk, der trængte til Bistand kun i det dekorative, og han fandt Haandværkere, der hver paa sin Vis kunde frugtbar gøre hans Idéer. Da Bogbinderens egen Indsats ved Bindets Udarbejdning bidrager i saa høj Grad til at nuancere den Dekoration, som siden bliver tilføjet, skal det i det følgende forsøges at gruppere og karakterisere Bindsbøll-Bindene i Forhold til de Bogbindere, paa hvis Værksteder de blev til. Man maa ogsaa huske, at Bogbinderen med egen Haand maa kopiere Kunstnerens Tegning, medens Bogtrykkeren har en Reproduktionsanstalt at holde sig til.

Sine første Tegninger til Stempler for Bogbind har Bindsbøll leveret i Firsernes Slutning (muligvis i 1887) til Bogbinder *Thorvald Petersen*. I disse Stempler finder man allerede Bindsbølls blæksprutteagtige Fangarme, hans fede, saftige Blade og mangt et klart tegnet Ornament, der synes sprunget i færdig Form frem af hans Pande – saa fast og helt staar det paa Papiret, saa aldeles forskelligt er det fra alt hvad dengang kendtes af Prydelser paa Bogbind. Aldeles forskelligt, derfor ogsaa rent forargeligt, saa at næsten alle Bogsamlere og Boghandlere fortvivlet maatte ryste paa Hovedet. Nogle af Stemplerne viser

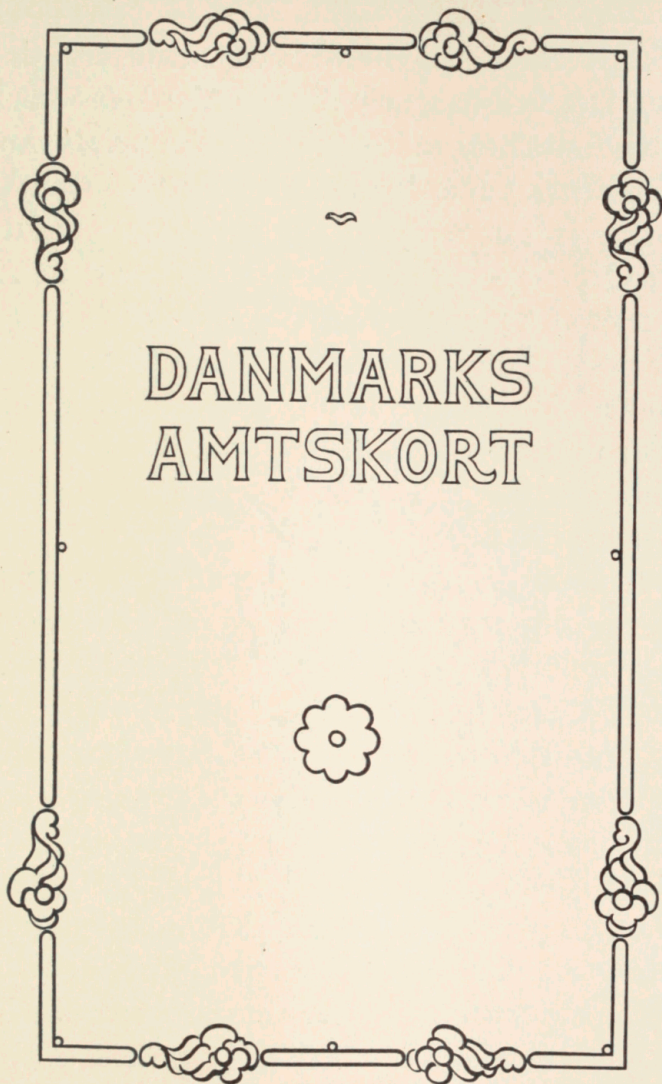
Th. Bindsbøll, Helbind af lyseblaa Maroquin med Haandforyldning, udført af
Petersen & Petersen 1895 efter samtidig Tegning (30 × 24 cm).
Tilh. Bogbinder Niels Petersen.

stiliserede Blomster, der er tilfældigt udstrøet; de vidner om Tidens Interesse for Japan og var ligesom de førnævnte hovedsagelig bestemte til Dekoration af Bogrygge.

Til Chicago-Udstillingen i 1893 udførtes efter Bindsbølls Udkast et Bind til »Troldeøj«; Dekorationen var udført med meget store Stempler, hvis Tegning nøjagtigt fulgte Forbilledets Streg, — et Paafund, der rimeligvis skyldtes Thorvald Petersen.

I 1895 leverede Bindsbøll til Petersen & Petersen en sirlig gennemført Akvarel til et Bind om den i 1893 fremkomne »Aladdin«-Udgave med Hans Nic. Hansens Illustrationer. Bindet blev benyttet som Gave, og det har derfor indtil Dato ikke været almindelig kendt; skønt det ikke i nogen udpræget Grad har de flotte og levende Træk, til hvilke Bindsbølls Navn særlig knyttes, fortjener det dog at publiceres, fordi det paa en interessant Maade belyser Bindsbølls Forhold til Hans Tegner i et specielt Tilfælde. Kompositionen er bygget op med Anvendelse af 6 Stempler, der samler sig til Skiver, ikke ulig det berømte Bind i Kunstindustrimuseet udført samtidig eller lidt før paa Fagskolen efter Hans Tegners Forbillede med kun eet Stempel.

For Petersen & Petersen tegnede Bindsbøll (som Regel i Samarbejde med Skovgaard) i vort Aarhundredes første Aarti adskillige komponerede Bind; saaledes i 1902 til Karl Madsen: »Billedkunsten« og siden (sammen med Aug. Jerndorff) til Sigurd Müller: »Nordens Billedkunst«. Disse Bind var betrukket med billigt Stof og dekoreredes med pladetrykt Forgyltning eller Farver; de leveredes til en ringe Pris og er ved deres høje

Th. Bindsbøll, Komponeret Bind udført af Petersen & Petersen
til Danmarks Amtskort i »Frem«s Serie, 1904. Afbildningen
viser Prøvetryk af Pladen til Presseforyldning
(42 × 25 cm).

kunstneriske Kvalitet et altfor sjældent Fænomen i dansk Bogproduktion. Det bedste af alle disse komponerede Bind, er vel det, som Bindsbøll tegnede alene til »Danmarks Amtskort«, (1904; Frems Serie), hvor han ganske vist fik to Ord med lige mange Bogstaver foræret, men selv forstod at udnytte Heldet ved at stille Ordene op uforstyrret af Pryd i en spinkel Ramme; denne inddeles af 8 Slyngknuder, der synes ens, men er forskellige. Hvor godt Bindsbøll forstod at skjule sine Delinger ser man i Rammens Højdelinier, hvor Knudeornamenternes tyndeste Part naar til det Sted i Rammen, som overskæres ved Firedeling. Vittigt er det, at Knudernes Snoning ganske udvisker Fornemmelsen af en bestemt Deling. Dog mærker man tydeligt, at Titlen er anbragt midt i det næstøverste Felt. Naar væsentlige Træk i Kompositionen er i saa præcist indbyrdes Forhold, kan det næppe være tilfældigt, og det er derfor ganske mærkeligt, at Bindsbølls Tegninger næsten aldrig bærer Spor af et konstrueret Skema. Som Regel har han kunnet nøjes med Angivelse af Midtakserne, enten i lette Blyantsrids eller simpelthen ved Midterfolder gennem Papiret.

Bindsbølls første Arbejder i Tilknytning til Bogbind fremkaldtes ved hans personlige Bekendtskab med Thorvald Petersen; men langt flere Arbejder blev siden til paa Foranledning af *Forening for Boghaandværk*. Dette nystartede Selskab sørgede for at faa udført Bogbind til offentlig Fremvisning, saaledes paa Bogudstillingen i Industriforeningen i 1891 og i Chicago 1893. Blandt de dygtigste Bogbindere herhjemme var i denne Periode *J. L. Flyge*, og han kom nu i Samarbejde med Bindsbøll. Første Gang i det for Udstillingen 1891 beregnede Bind til Weite-

meyers Bog om Danmark. Ligesom i de samtidige Tegninger for Bogtryk har Bindsbøll ogsaa i sine tidligste Bogbind en Del Fællesskab med Tidens almindelige Retning; han overdryster saaledes det nævnte Bind med Rækker af Blade og Blom-

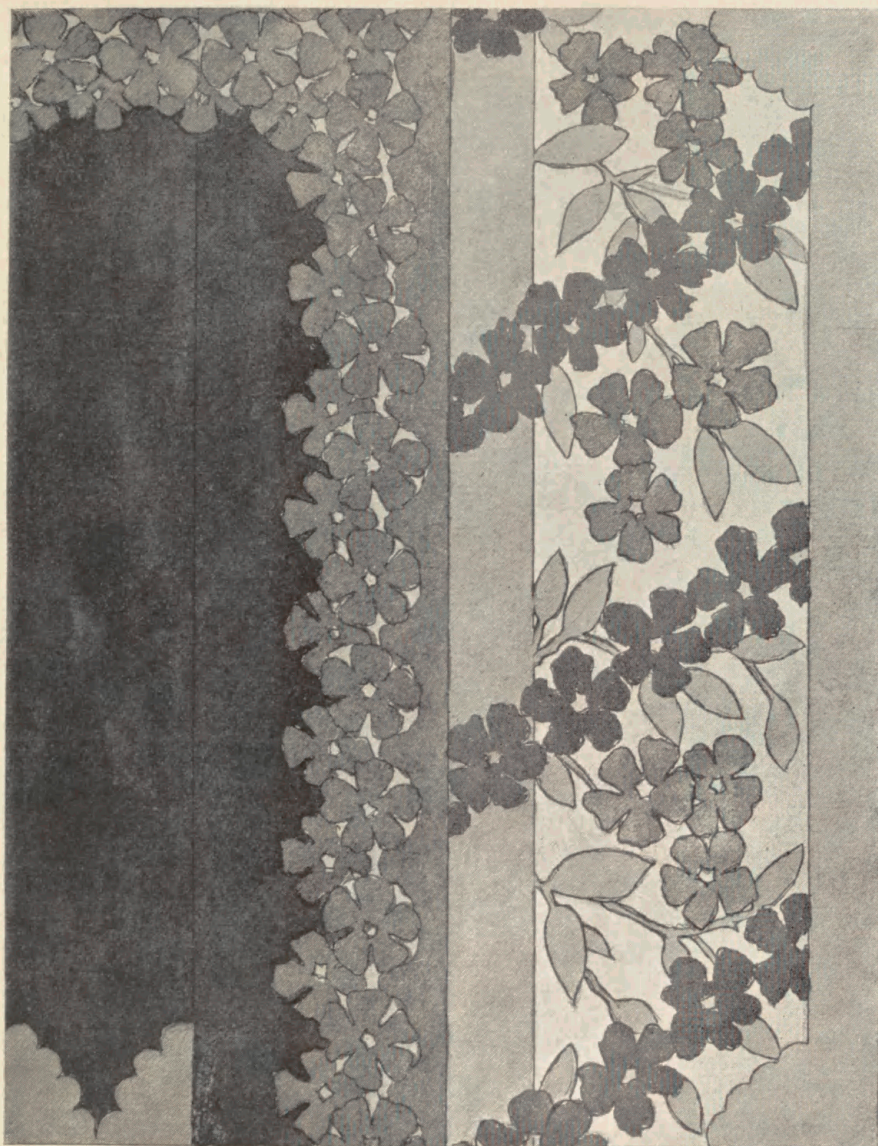

Th. Bindsbøll, Petersen & Petersens Monogram; benyttet som Exlibris og som Firmamærke i Blindtryk paa Bagsiden af det i forrige Afbildning viste Bind.

ster, men lader tilvisse det botaniske vige for det dekorative, paa langt mere udpræget Vis end det f. Eks. er Tilfældet i samtidige franske Bind; dog at Bindet viser Japans Indflydelse kan næppe omtvistes. Bindet til Weitemeyer udførtes i broget Skindmosaik, og det danner Indledningen til en anselig Række af Bind efter Bindsbølls Tegning i den Teknik, som Flyge havde gjort til sin Specialitet. Dog forsmæede han ikke de mere sæd-

vanlige Metoder, hvad man kan se af de to Bind, der ved Arv fra Gustav Philipsen er tilfaldet Det kgl. Bibliotek: Bindet af blindtrykt Svineskind om Karl Madsens »Hollandsk Malerkunst« og det pragtfulde Bind fra 1894 (om Boganis' »Nye Jagtbreve«) med brede Slyng i graa Farve lagt paa rødt og indrammet med lige Rækker af eet enkelt Stempel; dette Bind er et af de ypperste i Bindsbølls Produktion. Siden blev det dog igen Skindmosaik, der kom til at dominere i Samarbejdet: saaledes de to samhørende Bind om Morris' »Child Christoper« I-II, der udførtes 1896 og som tilhører Kunstindustrimuseet. Netop naar man ser disse to Bind, forstaar man, at Bindsbøll maatte beklage sig over den alt for glatte Overflade og den utilstrækkelige Pointering af Tegningen, der kan bringe Skindmosaik til at virke temmeligt tyndt; han lod derfor et i 1898 udført Tvillingpar af Bind forsyne med tætte Krøller i Forgyldning paa den ene Skindfarve. Paa Side 44-45 vises i to Afbildninger det ydre af det ene Bind og det andet Binds Forsats, der er en af Bindsbøll signeret Akvarel. Samarbejdet med Flyges Bogbinderi er et betydningsfuldt Afsnit af Bindsbølls Virksomhed som Bogkunstner. Han maa have sympatiseret med denne dygtige Haandværkers Trang til at dyrke den sammensatte og brogede Virkning i det delikate Materiale.

For Bindsbøll betød Samarbejdet med *Anker Kyster* paa flere Maader en Udvikling og en Tildanning til nye Krav. Kyster fik med sit klare Indblik i Fagets Tradition overbevist Bindsbøll om, at han skulde tegne helt enkle, smaa Stempler; Bindsbøll gik ind paa at tegne saadanne Stempler i Serier med lette Forandringer og Forøgelser; derved blev de anvendelige paa

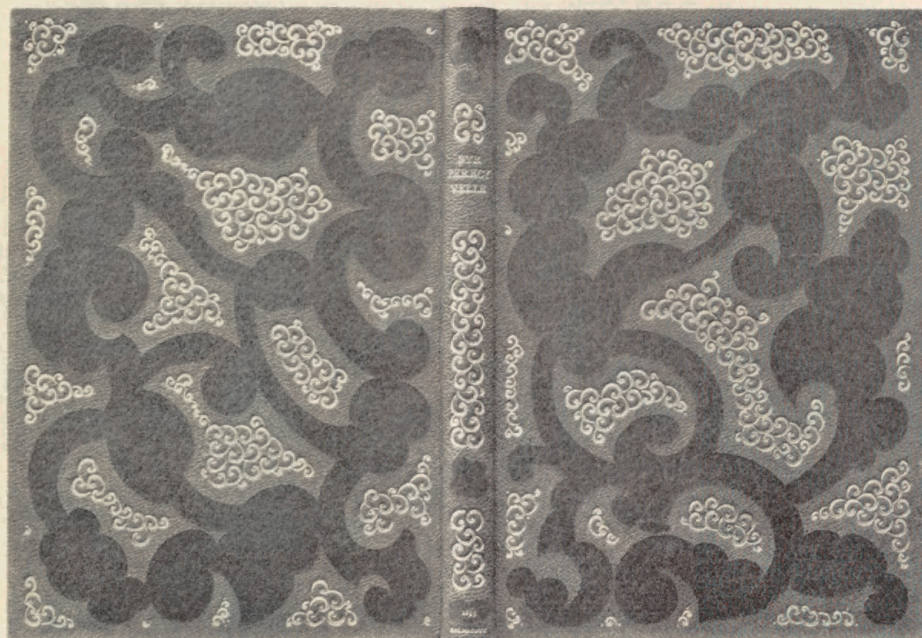

Th Bingesbøll, Udkast i Akvarel, dateret 1890, til Ryg og Side af et Bind i Skindmosaik. Bindet udførtes af J. L. Flyge og var udstillet 1891 i Industriforeningen (se Emil Hannover i »Politiken«, 26. Jan. og 9. Febr. s. A.); siden udstillet i Chicago 1893 og solgt til Kunstmuseet i St. Louis. Andet Eksemplar udstillet i Paris 1894 og solgt til Musée des arts décoratifs (25 × 19 cm). Udkastet tilh. Kunstindustrimuseet.

Th. Bindsbøll, Forsats i Akvarel (sign. T. B. 1898) i Tvillingbindet til det i næste Afbildning viste Bind (maaler udslaaet 20 × 28 cm).
 .Nærværende tilh. Forening for Boghaandværk.

saa højst forskellig Vis, at der med de samme Stempler kunde dannes Kompositioner, der slet ikke ligner hinanden. Nu lærte Bindsbøll altsaa, at Stemplerne maatte Forgylderen kunne kombinere i forskellige Figurer, og han maatte være i Stand til at komponere dem til forskellige Bogformater. Saaledes fik den Opgave at tegne Stempler et videre Perspektiv, og Bindsbøll nøjedes ikke mere med at bestemme de enkelte Stemplers Omrids, men Problemet blev nu tillige at samle dem til Bogbindets Dekoration.

Th. Bindsbøll, Helbind af Gedeskind i Skindmosaik (grønt Ornament i orange Flade) og med Haandforyldning, udført af J. L. Flyge efter samtidigt Udkast, dateret 1898 (20 × 14 cm). Tilh. Xylograf K. Hendriksen.

Et Udkast af den friere Art blev benyttet til et Bind om »Fremtiden«s Poul Møller-Udgave fra 1891 og fremlagdes i Chicago 1893, men opnaaede ikke at komme med til St. Louis; det findes nu i Kunstindustrimuseet. Sdens Komposition er bygget op af 4 ens Hjørner med spidse Flige, der snor sig hen mod Midtakserne — alt i alt en Genre, som Bindsbøll først i Halvfemsernes Slutning tog op til flittig Dyrkning. Til dette Bind, der er udført i rødt lagt paa brunt, valgte Bindsbøll en Forsats af Klistermarmor og knæsatte saaledes i sit første Samarbejde

Th. Bindsbøll, Helbind med Skindpaalægning (rødt paa olivenfarvet Maroquin), udført af Anker Kyster. Udstillet i Chicago 1893 (17 × 13 cm). Deponeret i Kunstindustrimuseet af Forening for Boghaandværk.

med Kyster den nylig genfundne Teknik til Forsatspapirets Dekoration.

Senest i 1894 har Bindsbøll begyndt i sine hastige Tegninger at overveje, hvorledes man ved at inndele Bogsiden i regulære Felter kunde regne sig til en mønstret Dekoration, og han gennemprøvede forskellige Motiver. Derved kunde han ogsaa imødekomme Forening for Boghaandværk, der af Sparsommelighedshensyn nødigt saa, at der til Bindene skulde skæres ret mange Stempler. Et Resultat af disse Bestræbelser finder man i Bindet om Poul Møller-Udgaven fra 1891, som stadig tilhører Forenin-

Th. Bindsbøll, Helbind af rød Maroquin med Haandforyldning af Anker Kyster. Udkast til dette Bind findes paa Blad svarende til det i næste Afb. viste (17 × 13 cm). Udkastet, dateret 1894, tilh. Bogbinder Anker Kyster. Bindet tilh. Forening for Boghaandværk.

gen. Det afbildes hosstaaende som et tydeligt Eksempel paa, hvor megen Disciplin der kan være i Bindsbølls Ting.

Den samme Følelse for det regelmæssige møder man i hans Tegninger til Fileter, smalle Striber af Snørkler, som Kyster især har anvendt paa Bogrygge til beskedne Halvbind eller til Indramning af Spejlets Forsats i Helbind. Som det fremgaar af Afbildningen S. 48, er der i disse bittesmaa Ornamentter fuldstændig Klarhed og intenst Liv.

I Maj 1895 gjorde Bindsbøll forskellige brogede Udkast til et Bind om den illustrerede »Aladdin«-Udgave. I Kunstindustri-

museet findes den vedtagne Skitse med paaskreven Bemærkning: »Antaget, dog maa der ikke skæres for mange Stempler«; det blev nu ikke saa helt faa, men til Gengæld enkle og klassiske, thi Bindsbøll vilde vel i denne Komposition af Vaser, Blomster og en broget Fugl udtrykke i eet Bogens eksotiske Emne og dens ædle Stil. Bindet findes nu i Det kgl. Bibliotek.

Th. Bindsbøll, Udkast til Fileter, dateret 1894. Lidt formindsket.
Tilh. Bogbinder Anker Kyster.

I Halvfemsernes Slutning har Bindsbøll nogle Gange anvendt flerfarvet Skindpaalægning paa en saadan Maade, at det paalagte Skind delvis samler sig til Baand, der ved Slyngning synes at vende sig og vise en anden Farve. Og han har enkelte Gange nærmet sig til dekorative Former, der særligt er betegnende for Morris-tidens England: Smaa Stempler anvendt i et uddyssset Motiv med slyngede Stængler, hjerteformede eller spidse Blade. Saadan er f. Eks. Dekorationen paa et Bind til Morris: »Love is enough«, der skjuler sig i Privateje.

Medens Vrimlen af forskelligartede Motiver er helt uoverskuelig i Bindsbølls Udkast til Bogbind, samler en væsentlig Del af de udførte Bind sig i ret bestemte Grupper. Opbyg-

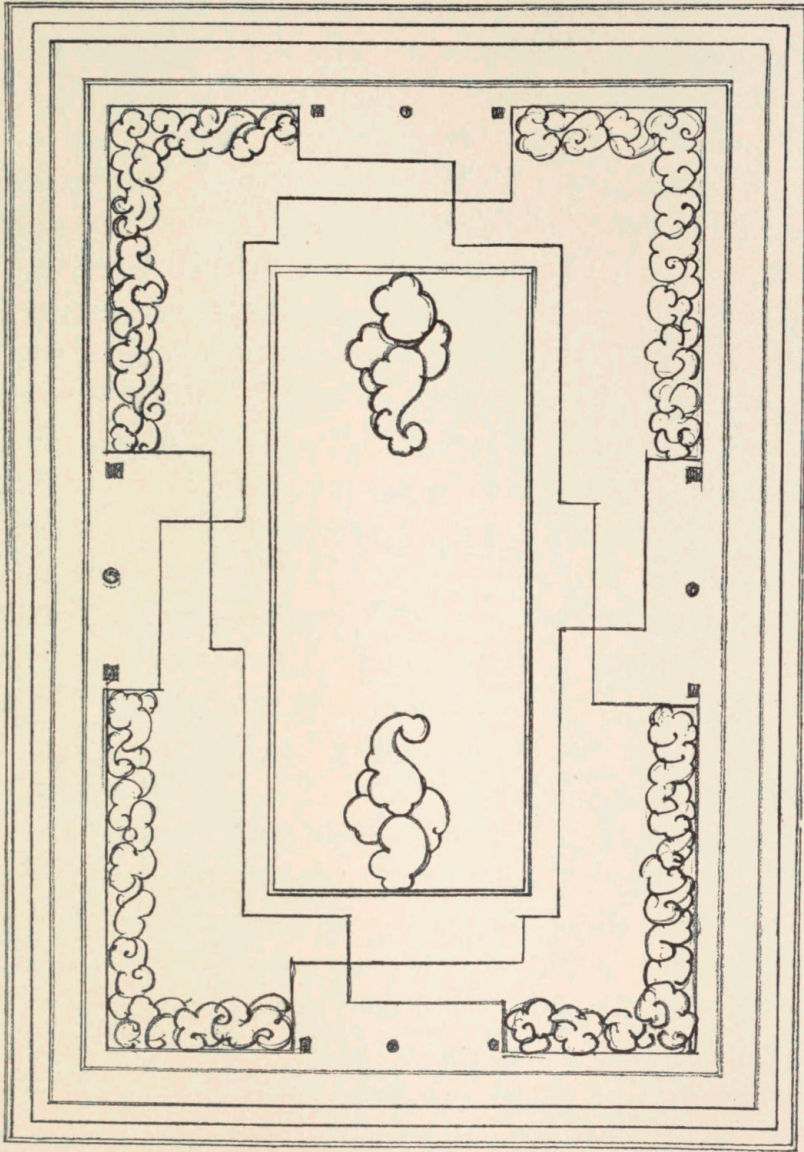

Th. Bindsbøll, Helbind af mørkegrøn Maroquin med Haandforfyldning af Anker Kyster. Udført ca. 1900. Swinburne, »Atalanta«, 1865 (18 × 22 cm). Privateje.

ningen over de to Midtlinjer genfindes i forholdsvis mange Bind fra omkring 1900 og senere ganske som i Poul Møller-Bindet fra Chicagoudstillingen, men Kompositionen flyder bedre sammen hen over Symmetriakserne og faar paa en naturligere Maade fat i Hjørnerne. Disse lineære Kompositioner blev det

Forgylderens Opgave at trykke med krumme og rette Linjer. Med denne Fremgangsmaade er det ingen let Sag at overføre Tegningens frie Slyng til Skindet. Bogbinderne benytter hertil forskellige Krumlinjer (Bosquet: *Traité du relieur*, 1890, Tavle 14; Kersten: *Der exakte Bucheinband*, 1912, Side 101), men Kyster fandt tidligt ud af, at det bedste Resultat opnaaedes, naar man konstruerede dem over 3 Systemer af koncentriske Cirkler, med forskellig Afstand, saaledes at man faar 3 Sæt Krumlinjer paa henholdsvis 40, 60 og 80 Cirkelgrader; saa kan man nøjes med færre Linjer og er alligevel i Stand til endnu bedre at gengive Forbilledets lunefulde Slyngninger. Ved denne Forbedring blev det Kyster muligt at følge Bindsbølls Fantasi med fuldstændig Præcision. Ikke blot i de store Træk (den bølgende Bevægelse uden om et Midtfelt, der lades bart), men ogsaa i Formningen af mange smaa Figurer minder denne Gruppe af Bindsbøll-Bind om den i Lyon ved Midten af det 16. Aarhundrede fremherskende Stil. Bindsbøll stod dog ganske frit til sine Forbilleder; han podede noget af sin egen Natur ind i de gamle Motiver og fremkaldte derved en helt ny Vækst. Paa denne Maade førte han Traditionen frem til en i Tiden helt ny Form.

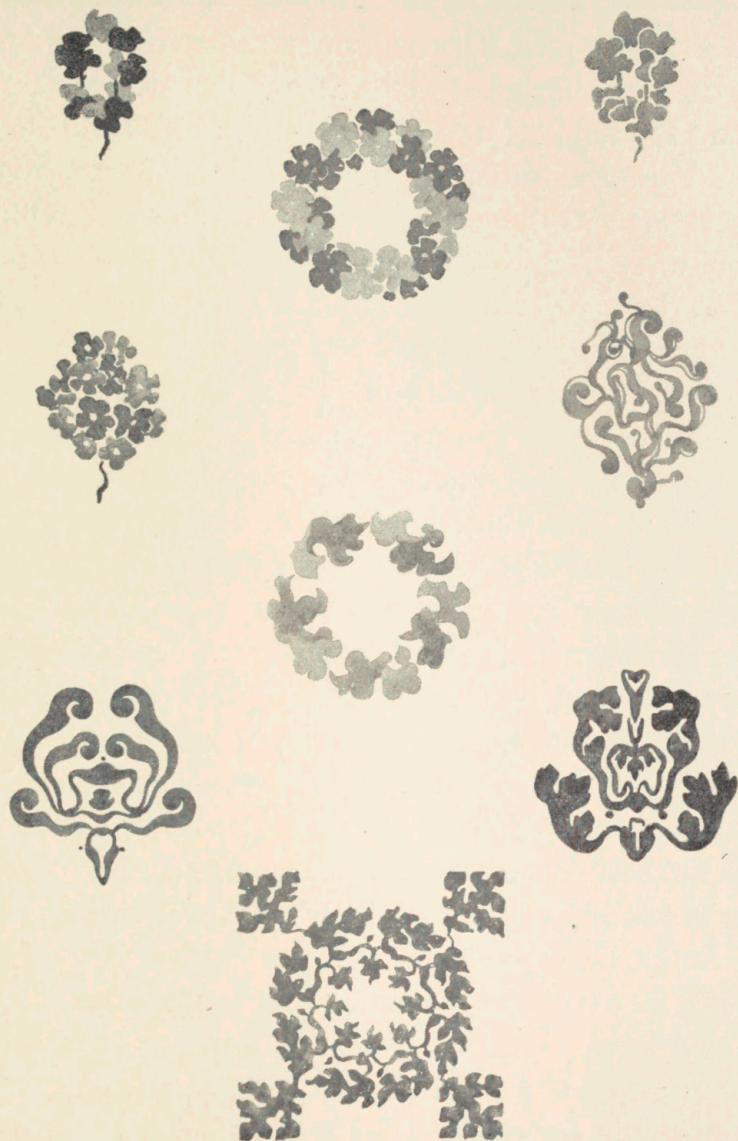
Dette viser sig ogsaa i en anden Gruppe af Bind, hvor det aabenbart var de danske Spejlbind fra det 18. Aarhundrede, der dannede det fjerne Udgangspunkt. Betegnende er her et ydre og et indre Sæt af Rammelinjer, der paa variabel Maade forbindes. Gruppen gaar i al Fald tilbage til Aaret 1897, der er Dateringen paa et i flere Eksemplarer virkeliggjort Udkast til Bind om »Trolldøj«; Udkastet findes i Kunstindustrimuseets Bibliotek. Videre kan Arten følges til 1899, da den her afbildede Tegning

Th. Bindsbøll, Udkast, dateret 1899, til Bind for »Herholdt og hans Værker«.
Bindet blev ikke udført straks (Bogen maaler 45 × 34 cm).
Udkastet tilh. Bogbinder Anker Kyster.

til Herholdt-Bindet blev udført; dette Bind blev ikke virkelig gjort, men Tegningen kunde ved Benyttelsen af en rigelig Række ydre Rammelinjer tilpasses til Hannovers Bog om Eckersberg; ogsaa til hans Bog om Constantin Hansen er udført Bind af denne Art. Det ofte afbildede Bind til »The confessions of St. Augustine« (1900) hører ligeledes med i denne Gruppe.

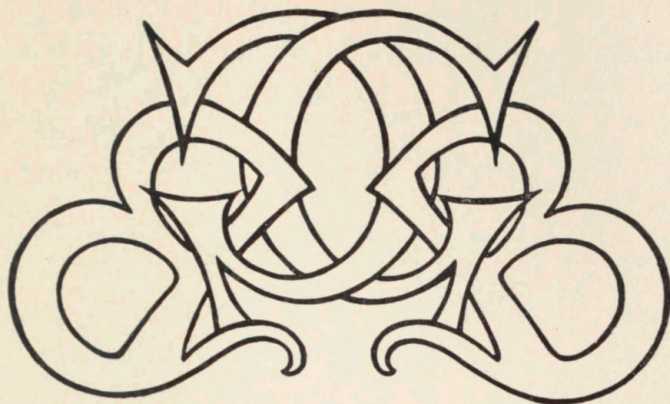
Det er umuligt her at give et fuldstændigt Billede af Bindebølls Betydning for Kyster. Men de kulørte Papirer, som udførtes til Kyster, kan dog ikke forbigaaes. Kysters første Forsøg med Klistermarmor skriver sig fra ca. 1892, og allerede i 1894 ses Bindebøll at have været med i Arbejdet paa Kysters Værksted. Bindebølls oftest ensfarvede Papirer har i den tidlige Tid hyppigt en Bund, der er trukket op med Kam eller accentueret paa anden Maade — saa vidt gik Kysters forberedende Andel i Arbejdet, efter at Bindebøll havde bestemt Farven; derpaa har Bindebøll med Fingerspidsen tilføjet sære Figurer i den vaade Farve: Blæksprutter, Skyhvirvler, Serpenter. Man kender — og Bindebøll har kendt — Klistermarmor fra det 18. Aarhundrede, hvor der er en lignende Samvirken mellem Kamens skarpe Linjer i krydset Mønster og de udviskede Pletter, som Fingerspidsen kan fremkalde ved en let Berøring; men de gamle Papirer er sirligere i Tegningen og meget forbeholdne i Pletvirkningen; Bindebøll slap sin Fantasi løs, hans Kraft søgte sig frie Baner ogsaa her, og hvad der før var tamt, blev hos ham svulmende og levende. Senere — bl. a. i 1898 — har Bindebøll udført Klistermarmor, hvor Fingerspidsen alene har gjort det væsentligste Arbejde; her viser Tegningen sig som lyse Baand med brede Konturer, og Bunden er til Dels duppet med Finger-

Th. Bindsbøll, Udkast i Akvarel, dateret 1901, til Forsatspapirer o. a. Af Kransen
øverst foreligger Prøvetryk dateret 1904. Udkastet tilh. Bogbinder Anker Kyster.
Prøvetrykket tilh. Kunstindustrimuseet.

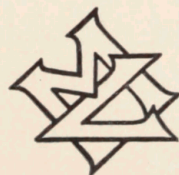
aftryk. Arbejdet med Klistermarmor er halvt en Leg, halvt en Kunst, og ingen har gjort det Arbejde med sikrere Haand end Thorvald Bindsbøll. Men skønt Bindsbøll arbejdede saa flittigt med Klistermarmorering, at der endnu ligger mange friske Ark i Kysters Værksted, saa sætter dog Teknikken en ubønhørlig Grænse: ved den almindelige Klistermarmorering fremstilles Unika, og det kan derfor ikke forundre, at man lod mangfoldiggøre ad litografisk Vej særlige Tegninger af Bindsbøll til Forsatspapir. Dog maa det indrømmes, at disse Papirer langt fra staar Maal med hans egenhændige Sager. Litografien sætter skarpe Skel mellem Farverne, og denne Vanskelighed lykkedes det ham ikke ganske at overvinde; medens hans Klistermarmor er dybert og fyldigt i Tønen, saaledes at flere sammen danner en fortrinlig Kolorit, staar Ornamenterne i det litografiske Papir — skønt han søgte at lette Virkningen ved at gøre dem ganske spinkle af Bygning og blege i Farven — for det meste som isolerede Figurer; saaledes ser man i et af hans bedst kendte Papirer (udført i 1904) i tætte Rækker stilerede Kranse med Blomster af to forskellige Farver: en enkelt Krans er smuk, men i et Papir synes Styrken, som den enkelte Krans har, betydelig svækket, og Helheden smager for meget af Geledder. Et af de tidligste Udkast til Papiret med Kranzen skriver sig fra 1901 og findes paa et stort Blad, hvor der ogsaa er angivet 8 andre Figurer til Forsatspapir o. l. Dette Blad afbildes her for at vise Bindsbølls Evner som Tegner af Mønstre; det hører til den værdifulde Samling af hans Udkast til Bogkunst, som tilhører Bogbinder Anker Kyster.

Foruden de her nævnte Bogbindere, hvis Forbindelse med

Th. Bindsbøll, Monogram for Georg Bestle, 18. Marts 1905.

Bindsbøll var af særlig stadig Karakter, har ogsaa enkelte andre fra Tid til anden haft Samarbejde med ham. Saaledes *Immanuel Petersen* (baade i 1893 og i 1899 foran de store Udstillinger) og *Jakob Baden* (Bind til den illustrerede »Aladdin«-Udgave, nu i Det kgl. Bibliotek). Ogsaa paa Fagskolen blev der gjort Bind efter hans særlige Tegning (bl. a. Adresse til Vilh. Bruun i Det kgl. Bibliotek). Endelig har Gyldendals Forlagsbogbinderi benyttet hans Udkast til Bind bl. a. for Amalie Skrams Samlede Værker og Kunststudgaven af H. C. Andersens Æventyr.

Th. Bindsbøll, To Monogrammer for Max Lester og et for Valdemar Sehested.

Da det i Firsernes sidste Aar blev Mode at forsyne Bøger med Exlibris, meldte der sig her yderligere en Opgave for Bindebøll, netop da der ogsaa paa anden Vis havde vist sig at være et Arbejdsfelt for ham i Bogens Verden.

Th. Bindebøll, Udkast til en Reklame. 1881.
Tilh. Kunstindustrimuseet.

I Bindebølls tidligste Exlibris staar Bogstaverne med skarpt skaarne Konturer tydeligt prægede mod Baggrundens Ranke-slyng; snart begynder dog Slyngningerne at gribe ind over Bogstaverne, og allerede 1890 i Amtmand Groothoffs Exlibris gror der Blade ud af selve Bogstavernes Spidser. Det varer saa ikke længe, før Bogstaverne og deres Omgivelser synes arbejdet sammen i eet Relief, med ensartet Formning og med

samme ornamentale Karakter i selve Bogstaverne og i Baggrunden. Allerede i Midten af Halvfemserne havde Bindebøll saaledes dannet sig de forskellige Variationer, som han siden vekslede imellem, naar han udførte Monogrammer. Undertiden drukner Bogstaverne fuldstændig i Blade eller Slyngninger, men Bindebøll kunde ogsaa gaa vidt i den modsatte Retning, saa-

Th. Bindsbøll, Forside til en Sang ved Nytaar 1907;
udført for Grosserer Max Lester.

ledes at Bogstaverne stod mejslet i faste Konturer, blot løsnet ganske lidt i en enkelt Krølle. Hans Evne til at flette Bogstaver sammen er ofte blevet berømmet. Somme Tider har Bogstaverne bløde Bøjninger og slynger sig smidigt ind i hinanden med samme Elegance, som Elefanten fører sin Snabel. I Max Lesters Monogram er der gaaet Ild i Bogstaverne, og Ildtungerne udfylder hele Feltet omkring de to Bogstaver. I Heilbuths smukke Superexlibris løftes de to H'er af barokke Smedejernsslyngninger.

Fra Exlibris og Monogrammer kunde man følge Bindsbølls Virksomhed til mangfoldige Smaatryk og merkantile Tryksager, hvis hele Udformning han paatog sig. Han har Æren af Carlsbergs ovale Pilsner-Etikette, der vel nok er blevet hans mest populære Arbejde. Omtrent lige saa velkendt er hans »Hoved« til Dagbladet København, benyttet 1889-1928. Skønt Bindsbøll blev taget til Hjælp, ogsaa hvor det drejede sig om Tryksager, der skulde ud i det praktiske Liv, var det dog som oftest ogsaa her personlige Bekendtskaber, der bragte Opgaverne. Sammenligning af to Afbildninger vil vise, at han paa dette Felt i Løbet af godt en Snes Manddomsaaar gennemgik en mægtig Udvikling.

Som Bindsbølls Arbejder nu ligger for os, synes de at vise, at han har dyrket en udstrakt Arbejdsmark og set sine Arbejder paa mange spredte Steder komme til fri Udfoldelse. Vi vilde uvilkaarlig antage, at han havde haft rigelig Tilfredsstillelse af sit mangesidige Virke; men Sandheden er, at der trods alt var en tragisk Skæbne over Bindsbølls Liv; hans imponerende

Arbejdskraft blev ikke udnyttet paa rette Vis, han blev ikke brugt, hvor han burde have været den foretrukne, eller naar man dog havde ladet ham gøre et Forslag, blev hans Arbejde ikke sjældent kasseret. »Det er for godt til dem«, sagde han saa hjemme, og Ordene lød gemytligt, skønt de rummede en dyb Vemod. Hans Savn af Arbejde fik en enkelt Gang smerteligt Udtryk, og hans mægtige Trang til at frembringe viser sig i de mangfoldige Rids, der maatte gøres, før den endelige Tegning blev vedtaget. Alle de mange Udkast, der ikke blev til Virkelighed, danner et stort Kapitel for sig (ligesom de posthume Bogbind), men her skulde vi fæste Opmærksomheden ved Hovedtrækkene i Bindebølls fuldførte Bogkunst.

